

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Оксана ЯНЕНКО (Кіровоград)

У статті розглянуто динаміку формування професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів у навчально-виховному процесі ВНЗ. Ефективність розроблених педагогічних умов та коректність розробленої організаційно-педагогічної технології, які забезпечують формування в студентів професійної мобільності підкреслює результативність та дієвість запропонованої системи формування зазначеної якості.

В статье рассмотрено динамику формирования профессиональной мобильности будущего педагога-музыканта в учебно-воспитательном процессе ВУЗ. Эффективность разработанных педагогических условий и корректность разработанной организационно-педагогической технологии, которые обеспечивают формирование у студентов профессиональной мобильности, подчеркивает результативность формирования указанного качества.

Ключові слова: професійна мобільність як професійно-особистісна якість, професійна підготовка майбутнього педагога-музиканта, організаційно-педагогічна технологія, система формування професійної мобільності, рівні сформованості професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.

Актуальність. Стрімко зростаюча інтенсивність і динамічність різномасштабних змін у всіх сферах життя суспільства, традиційних уявленнях про світ та людину, систему цінностей, сутність самореалізації об'єктивно зумовлює необхідність виявлення готовності майбутнього фахівця до мобільного самоствердження в обраній професії. Означене актуалізує соціально значуще завдання формування професійної мобільності як специфічної професійно-особистісної якості у процесі освіти, яка набуває сьогодні відкритого характеру.

Постановка проблеми. Нинішньому динамічному суспільству потрібен фахівець, відкритий новому, здатний швидко адаптуватися до складних умов професійної і соціальної дійсності, самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтований на успіх та постійне самовдосконалення. Мобільність як один із невід'ємних показників професійної та соціальної зрілості суб'єкта є тією особистісною характеристикою, яка засвідчує внутрішню готовність людини до якісних змін, перетворень, зокрема у вимірах педагогічної дії як єдності цілей і змісту.

Моніторинг результатів проведеного формувального експерименту щодо рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів та порівняльний аналіз її вияву на констатувальному та формувальному етапах експериментальної роботи є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. Впроваджена в навчально-виховний процес підготовки майбутнього педагога-музиканта система формування професійної мобільності як професійно-особистісної якості включала декілька етапів, що дозволило послідовно й виважено прослідкувати динаміку зростання показників її сформованості. На прикінцевому етапі формувального експерименту була проведена порівняльна характеристика рівнів сформованості досліджуваної якості. Отримання даних діагностичного зрізу, проведеного після формувального експерименту передбачало використання таких самих методів, як і на констатувальному етапі експерименту. Це було усне та письмове опитування, анкетування, індивідуальні та групові бесіди зі студентами, використання адаптованих для майбутніх педагогів-музикантів: техніки «Самоаналіз і самовивчення» (за С.Вершловським), тестів «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір, модифікація А. Реан) та «Потреба в досягненні» Ю. Орлова, методики «Мотивація навчання у ВНЗ» Т. Ільїної, методу складання вербальних програм хорових творів (І. Шинтяпіна) [5, с. 16]; тесту вербальної креативності (RAT) С. Медніка

(адаптація А. Вороніна), створення ритмічної, вокальної, поетичної та рухової імпровізації (І. Шинтяпіна), методики «Самооцінка особистості» (за В. Семиченко), опитувальника САМОАЛ (розроблений А. Лазукіним). Одним з основних методів прикінцевої діагностики професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів став метод експертних оцінок.

Якісний аналіз результатів показав, що майбутні педагоги-музиканти вільно оперують поняттями, термінологією, обізнані з феноменом «професійна мобільність», його сутністю, функціями; правильно розуміють значення професійної мобільності для майбутньої професійної діяльності; у більшості з них чітко простежується потреба у професійній мобільності; вони виявляють готовність до змін, до професійної мобільності. В експериментальній групі значно зросла кількість студентів з позитивною «Я-концепцією», що свідчить про дієвість організаційно-педагогічної системи формування професійної мобільності, правильність обраних методів навчання, які забезпечують формування в студентів професійної мобільності.

Як видно з таблиці 1.1, значні позитивні зміни спостерігаються на рівні сформованості ціннісно-орієнтаційного компонента. У експериментальній групі зросла кількість студентів (у порівнянні з результатами КГ) з продуктивно-творчим рівнем: 15,4 %, а в КГ – 9,4 %.

Таблиця 1.1.

**Узагальнені результати діагностики професійної мобільності
майбутніх педагогів-музикантів
(ціннісно-орієнтаційний компонент), %**

Групи	Рівні	Продуктивно- творчий	Концептуально- продуктивний	Елементарно- Репродук- тивний
Експериментальна		15,4	76,9	7,7
Контрольна		9,4	56,6	34

Є помітна позитивна динаміка і на концептуально-продуктивному рівні: в ЕГ – 76,9 %, а в КГ – 56,6 % студентів. На елементарно-репродуктивному рівні в ЕГ залишилось 7,7 % студентів, а в КГ – 34 %.

Аналіз свідчить про те, що нами було обрано дійсно ефективні засоби навчання студентів ЕГ (спецкурс «Професійна мобільність майбутнього педагога-музиканта», розробка програми професійного самовдосконалення, створення ситуацій успіху у навчанні та ін.), завдяки яким у студентів сформовано стійкі погляди на мобільність, зокрема професійну мобільність, як основу професійної діяльності.

Динаміку професійної мобільності (ціннісно-орієнтаційний компонент) студентів експериментальної та контрольної груп у

порівнянні з констатувальним етапом експерименту показано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

**Динаміка професійної мобільності студентів ЕГ та КГ (у %)
(ціннісно-орієнтаційний компонент)**

Групи	Рівні професійної мобільності					
	Продуктивно-творчий		Концептуально-Продуктивний		Елементарно-репродуктивний	
	Етапи експерименту					
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
ЕГ (104)	7,7	15,4	53,8	76,9	38,5	7,7
КГ (106)	9,4	9,4	51	56,6	39,6	34

Як видно з таблиці 1.2., якщо до експерименту в ЕГ було 7,7 % студентів з продуктивно-творчим рівнем професійної мобільності за цим критерієм, то після експерименту стало 15,4 %. Якщо студентів з концептуально-продуктивним рівнем професійної мобільності в ЕГ було 53,8 %, то після експерименту стало 76,9 %. З елементарно-репродуктивним рівнем було зафіксовано 38,5 % студентів, а після експерименту – 7,7 %. В контрольній групі кількісні зміни (за всіма рівнями) теж відбулись, проте вони не суттєві. Переважна більшість студентів характеризується слабким вираженням професійної мобільності за цим критерієм.

Суттєві зміни отримано у рівні сформованості когнітивно-вольового компонента професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта. Це пов'язуємо із включенням у навчальний процес таких методів як рольові та ділові ігри, спеціально розроблені творчі завдання та ін. Наприкінці експерименту студенти ЕГ достатньо самостійно ставили перед собою завдання й шукали можливості для власного професійного вдосконалення, демонструючи при цьому гнучкість, критичність, дивергентність, креативність мислення, виявляючи рішучість, наполегливість, самостійність та ініціативність.

З метою визначення рівня сформованості рішучості, наполегливості, самостійності, ініціативності у студентів експертами заповнювалася модифікована та пристосована до нашого дослідження індивідуальна картка, розроблена С. Сисоевою [4, с. 149], у якій представлені показники, що характеризують рівень сформованості показників когнітивно-вольового компонента, думка незалежних експертів про рівень їх сформованості, підсумкова оцінка по кожному з показників. У таблиці позначені продуктивно-творчий, концептуально-продуктивний, елементарно-репродуктивний рівні сформованості професійної

мобільності. Думка експертів фіксувалася у індивідуальній картці на основі інтерв'ю, анкетування та спостереження. Після визначення незалежних характеристик виводилася підсумкова оцінка, що дала можливість охарактеризувати рівень прояву кожного показника сформованості професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів за когнітивно-вольовим компонентом.

Таким чином, одержані результати дозволили констатувати, що відбулися значні якісні позитивні зрушення за когнітивно-вольовим компонентом, значно зросла кількість студентів експериментальної групи, які мають продуктивно-творчий і концептуально-продуктивний рівні сформованості показників цього критерію. Динаміку показників сформованості у студентів когнітивно-вольового компонента представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

**Узагальнені результати діагностики професійної мобільності
майбутніх педагогів-музикантів
(когнітивно-вольовий компонент), %**

Групи	Рівень	Продуктивно- творчий	Концептуально- продуктивний	Елементарно- Репродуктив- ний
Експериментальна		17,3	78,8	3,9
Контрольна		5,7	62,2	32,1

Завдяки організації самостійної роботи студентів з вирішення творчих завдань, що дає змогу залучити студентів до активного пошуку варіантів розв'язання практичних завдань, активізує їх розумову діяльність, спонукає докласти вольових зусиль до розв'язання проблем відмічена позитивна динаміка розвитку таких показників когнітивно-вольового компонента як пізнавальна активність, професійна компетентність та ін.

Динаміку професійної мобільності (когнітивно-вольовий компонент) студентів експериментальної та контрольної груп у порівнянні з констатувальним етапом експерименту показано в таблиці 1.4.

Співставляючи отримані результати, відзначаємо, що після проведення формувального експерименту в експериментальній групі помітне суттєве збільшення кількості студентів, яких віднесено до стійкого продуктивно-творчого рівня за когнітивно-вольовим компонентом. Так, якщо до експерименту таких студентів було 5,8 %, до стало – 17, 3 %. З концептуально-продуктивним рівнем було 57,7 % опитаних, а після експерименту – 78,8 %. Натомість з елементарно-

репродуктивним рівнем зменшилась кількість студентів з 36,5 % до 3,9 % після експерименту. В контрольній групі таких змін не спостерігаємо.

Таблиця 1.4

**Динаміка професійної мобільності студентів ЕГ та КГ (у %)
(когнітивно-вольовий компонент)**

Групи	Рівні професійної мобільності					
	Продуктивно-творчий		Концептуально-Продуктивний		Елементарно-репродуктивний	
	Етапи експерименту					
	Конст	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
ЕГ (104)	5,8	17,3	57,7	78,8	36,5	3,9
КГ (106)	7,5	5,7	58,5	62,2	34	32,1

За діяльнісно-творчим компонентом теж відбулись суттєві якісні й кількісні зміни. Про якісні зміни яскраво свідчать результати педагогічної практики. Так, наприклад, багатими на знахідки цікавих фактів та історій з життя відомих музикантів та співаків були уроки музичного мистецтва, які проводила студентка-практикантка Вікторія К. Працюючи в класі, вона намагалася відчувати себе повноправним господарем ситуації – у спілкуванні з учнями враховувала їх індивідуальні особливості, успішно змогла продемонструвати знання оригінальних фахових методик, правильно обираючи форми і методи роботи для кожного виду діяльності. Викликав інтерес заліковий урок з фаху «Музика і казка», де студентка виявила свої акторські здібності, широку тембральну палітру голосу та вміння розкрити голосові можливості учнів. За висновками експертів, вона продемонструвала високий рівень здатності до проектування власного професійного розвитку; їй успішно вдавалося знаходити оптимальні виходи з ситуацій утруднення, оцінювати ці ситуації й свої власні можливості; вона виявила активність само прояву у звичайних професійних умовах, що свідчить про високий рівень розвитку професійної мобільності за діяльнісно-творчим компонентом.

Ще одним прикладом можна вважати діяльність під час проходження педагогічної практики студентки Марії Ш., яка творчо застосовувала на своїх уроках різноманітні методи навчання, вибираючи найбільш результативний, намагалась сприяти опануванню учнями дидактичного матеріалу за інтегративною технологією навчання, коли навчальний матеріал сприймається асоціативно. На уроках студентка продемонструвала комунікативні та організаторські здібності, вміло оперувала такими компонентами музичного розвитку учнів, як метро-ритмічне, звуковисотне, ладове відчуття, розвиваючи вокально-хорові та

творчі навички учнів. Студентка продемонструвала високий рівень професійних знань, виявила наполегливість, самостійність, ініціативність. З ситуацій утруднення, що виникали під час уроків чи в позаурочній діяльності вона завжди знаходила оптимальні виходи, демонструючи гнучкість, критичність, креативність мислення.

Кількісні результати за цим компонентом показано в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

Узагальнені результати діагностики професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів (діяльнісно-творчий компонент), %

Групи	Рівень	Продуктивно-творчий	Концептуально-продуктивний	Елементарно-Репродуктивний
Експериментальна		19,2	75	5,8
Контрольна		7,5	56,6	35,9

Динаміку професійної мобільності (діяльнісно-творчий компонент) студентів експериментальної та контрольної груп у порівнянні з констатувальним етапом експерименту показано в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6.

Динаміка професійної мобільності студентів ЕГ та КГ (у %) (діяльнісно-творчий компонент)

Групи	Рівні професійної мобільності					
	Продуктивно-творчий		Концептуально-Продуктивний		Елементарно-репродуктивний	
	Етапи експерименту					
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
ЕГ (104)	9,6	19,2	50	75	40,4	5,8
КГ (106)	5,7	7,5	49	56,6	45,3	35,9

Як видно з таблиці 1,6., якщо до експерименту в ЕГ було 9,6 % студентів з продуктивно-творчим рівнем професійної мобільності за діяльнісно-творчим компонентом, то після експерименту їхня кількість збільшилась до 19,2 %. З концептуально-продуктивним рівнем до експерименту було 50 % (в ЕГ), а стало 75 %. З елементарно-репродуктивним було 40,4 % студентів, а стало – 5,8 %.

Динаміку професійної мобільності (сукупно за трьома критеріями) студентів експериментальної та контрольної груп у порівнянні з констатувальним етапом експерименту показано в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7.

**Динаміка професійної мобільності студентів ЕГ та КГ (у %)
(за трьома критеріями)**

Групи	Рівні професійної мобільності					
	Продуктивно-творчий		Концептуально-продуктивний		Елементарно-репродуктивний	
	Етапи експерименту					
	Конст	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
ЕГ (104)	7,7	17,3	53,8	76,9	38,5	5,8
КГ (106)	7,6	7,5	52,8	58,5	39,6	34

Як видно з таблиці 1.7., в цілому, за сумою трьох критеріїв, якщо в ЕГ до експерименту 7,7 % студентів продемонстрували продуктивно-творчий рівень професійної мобільності, то після експерименту такий рівень мали 17,3 % майбутніх педагогів-музикантів. Концептуально-продуктивний рівень зафіксовано до експерименту у 53,8 % студентів, а після – 76,9 %. Елементарно-репродуктивний рівень в ЕГ до експерименту спостерігався у 38,5 %, а після експерименту – 5,8 % майбутніх педагогів-музикантів. У контрольній групі результати формування експерименту на початку і в кінці залишилися практично тотожними. Спостерігається незначне зростання кількості респондентів з концептуально-продуктивним рівнем сформованості професійної мобільності, в середньому на 5 %.

Динаміку результатів, отриманих під час проведення констатувального й контрольного етапу експерименту, представлено у табл. 1.8.

Таблиця 1.8.

**Узагальнені результати діагностики професійної мобільності
майбутніх педагогів-музикантів за трьома критеріями, %**

Рівень	Продуктивно-творчий	Концептуально-продуктивний	Елементарно-репродуктивний
Групи			
Експериментальна	17,3	76,9	5,8
Контрольна	7,5	58,5	34

Найявний розрив у результатах експериментальної та контрольної груп пояснюється ефективністю дослідно-експериментальної роботи (зі студентами експериментальної групи), а саме: розвитком потреби в постійному самовдосконаленні майбутніх педагогів-музикантів з орієнтацією на майбутню професійну діяльність, яка забезпечила зростання готовності майбутніх педагогів-музикантів до професійної

мобільності; стимулюванням прояву самостійності і активності студентів у творчій діяльності, адже в основі професійної мобільності лежить саме активність свідомої особистості, оскільки вона виявляється не тільки в пристосуванні особистості до інших професійних умов, але й спрямована на їх зміну; застосуванням методів інтерактивного навчання в процесі вивчення фахових дисциплін з опорою на розвиток навичок самоаналізу і самоконтролю індивідуальної діяльності, що сприяло розвитку внутрішніх та зовнішніх мотивів, і в кінцевому результаті здійснювало позитивний вплив на формування професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів. Значна частина студентів експериментальної групи стали виявляти уміння спостерігати за своїми поступками й діями, аналізувати і оцінювати їх, проектувати та змінювати власну життєдіяльність.

Висновок. Отже, ефективність розроблених педагогічних умов та пропонованої технології формування професійної мобільності майбутніх педагогів-музикантів підтверджується отриманими результатами, що засвідчують виражену позитивну динаміку професійної мобільності студентів експериментальної групи (порівняно з динамікою професійної мобільності студентів контрольної групи). Тобто, можна зробити висновок про те, що впровадження в навчальний процес системи формування професійної мобільності підвищило ефективність експериментальної діяльності щодо професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Архангельский А.И. Формирование профессиональной мобильности у студентов в процессе обучения в технических вузах : Дис. канд. пед. наук : 13.00.08 : Москва, 2003 – 146 с.
2. Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России: дис ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Горюнова Лилия Васильевна. – Ростов-на-Дону. – 2006. – 337 с.
3. Реан А.А. К проблеме социальной адаптации личности // Вестник СПбГУ. – Сер. 6. – 1995. – Вып. 3 (№ 20). – С.74-79.
4. Сисоева С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с. ред. С. О. Сисоевої. – К.: ВПОЛ, 2001. – 502 с.
5. Шинтяпіна І.В. Формування художньо-творчих умінь майбутнього учителя музики в процесі диригентсько-хорової підготовки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К., 2005. – 20 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Яненко Оксана Андріївна – здобувач кафедри педагогіки, викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта.